

นวัตกรรมเปลี่ยนผ่าน...ปฏิรูปประเทศไทย สร้างสังคมฐานความรู้ก้าวข้าม “ทุจริต คอร์รัปชัน และความเหลื่อมล้ำในสังคม”

ดร.โกมล จันทวงษ์*

“ตกตะลึงไปทั่วโลก” เมื่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เชิญกลุ่มผู้ขัดแย้งทางการเมือง พรรคการเมือง องค์กรอิสระ องค์กรธุรกิจ และภาคสังคม มาร่วมหาทางออกประเทศไทยร่วมกัน แต่ “ต่างปฏิเสธความหวังดี” จึงนำมาสู่การควบคุมขุนพลฝ่ายต่างๆ ที่เป็นต้นเหตุความขัดแย้ง “การยึดอำนาจ” จึงเกิดขึ้น อำนาจเด็ดขาดเป็นของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ โดยฉับพลัน

สถานการณ์ความขัดแย้งของคนในชาติ และกลุ่มการเมืองมีการต่อสู้ในหลายรูปแบบ ความรุนแรงเกิดขึ้นจนทำให้มีผู้เสียชีวิต และบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก ความขัดแย้งมีแนวโน้มขยายตัว จนสร้างผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน

ของประชาชนโดยรวม หากไม่ได้รับการแก้ไขจะนำไปสู่ความหายนะและความสิ้นชาติ (วิทยากร เชียงกูล, 2557, หน้า 13) ซึ่งไม่เคยมีความวิตติของคนในชาติในยุคใดๆ ในประวัติศาสตร์เท่าในทุกวันนี (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2556, หน้า 67) “..เพื่อให้สถานการณ์ดังกล่าวกลับเข้าสู่สภาวะปกติโดยเร็ว ประชาชนในชาติ เกิดความรัก ความสามัคคี เช่นเดียวกับห้วงที่ผ่านมา ตลอดจนเพื่อเป็นการปฏิรูปโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และอื่นๆ เพื่อให้เกิดความชอบธรรมกับทั่วทุกฝ่าย คณะรักษาความสงบ จึงมีความจำเป็นต้องเข้าควบคุมอำนาจในการปกครองประเทศ...” (ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 1/2557 วันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2557 เวลา 16.30)

นี่คือ เหตุผลการยึดอำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)

สภาพปัญหา

ความขัดแย้ง การทุจริต คอร์รัปชัน ความเหลื่อมล้ำในสังคม

การศึกษาไร้คุณภาพ หนี้สินภาคครัวเรือน

การยึดอำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)

*อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

เมื่อย้อนทบทวนปรากฏการณ์ที่ผ่านมาจะพบว่า ต้นเหตุสำคัญของปัญหาที่ไม่อาจจะปฏิเสธได้ คือ กระบวนการพัฒนาประเทศที่ผิดทิศทาง และการบริหารที่ผิดพลาดของผู้นำ เกิดการทุจริตคอร์รัปชันและความเหลื่อมล้ำทางสังคม ทุกระดับ ดังที่ปรากฏตามสื่อสาธารณะทั่วไป เช่น โครงการรับจำนำข้าว การขัดแย้งทางความคิด การแย่งชิงผลประโยชน์ การแทรกแซงองค์กรอิสระ การวิ่งเต้นเข้าสู่ตำแหน่ง การซื้อสิทธิ์ขายเสียง ทำให้ภาพลักษณ์ความโปร่งใส อยู่ลำดับที่ 85 จาก 175 ประเทศ (องค์กรเพื่อความโปร่งใสในประเทศไทย, 2557) หนี้ครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นอยู่ในระดับ 80% ของจีดีพี สูงกว่า 6 เท่ารายได้หรือกว่า 159,816 บาท (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556) ในขณะที่เดียวกันการศึกษาไทยไร้คุณภาพ “*รัฐไทยอาเซียน*” (World Economic Forum-WEF, 2557) เด็กติดเกมส์ (การวิจัยแห่งชาติ, 2557) ไม่เก่งภาษาอ่านไม่ออก คิดไม่เป็น (จาตุรนต์ นายแสง, 2557) เกิดพฤติกรรมก้มหน้า ปริญาเดือนเกลือเมือง (สุเมธ เข้มนุ่น, 2556, ออนไลน์) “*ผลประโยชน์ทับซ้อน ทุจริตคอร์รัปชันเกิดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา*” (เป็รื่อง กิรรัตน์กร, 2556) ทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษาและอุดมศึกษาของไทย

สาเหตุของปัญหา

ปัญหาของสังคมไทยมิได้เกิดขึ้นอย่างปัจจุบันทันด่วน แต่เป็นผลมาจากการพัฒนาประเทศส่งผลให้คนในชาติมีค่านิยมสะสมทรัพยากรอย่างไม่มีขีดจำกัดภายใต้กลไกภาครัฐ และอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ที่อำนาจของทุนเหนือรัฐและเหนือตลาดของกลุ่มนักธุรกิจการค้า การรุกร้าและคุกคามของกลุ่มทุนมีผลต่อคนในชุมชนท้องถิ่นในขณะนี้รุนแรงถึงขั้นกดขี่ (Oppression) ประชาชนอยู่ในภาวะที่โดดเดี่ยว (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2556, หน้า 105-113) การเอารัดเอาเปรียบ การกดขี่ทางสังคมในรูปแบบต่างๆ จึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจนทำให้เกิดวิกฤติ ซึ่งเผชิญอยู่ในขณะนี้ ได้แก่ 1) วิกฤต

เศรษฐกิจ ที่การพัฒนาไม่สมดุล ไม่เป็นธรรม 2) วิกฤตการเมือง ที่กลุ่มประชาชนของชาติทุกระดับขัดแย้งรุนแรงและยืดเยื้อ 3) วิกฤตทางสังคม ที่ทำให้ชุมชน ครอบครัว วัฒนธรรมอ่อนแอ คุณภาพการศึกษาและคุณภาพชีวิตของประชาชนตกต่ำเสื่อมถอย และ 4) วิกฤตด้านระบบนิเวศที่ทำให้ธรรมชาติ สภาพแวดล้อม และสุขภาพอนามัยของประชาชนถูกทำลาย มีสภาพตกต่ำ (วิทยากร เชียงกูล, 2557, หน้า 13) ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. แนวคิดการพัฒนา ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาเกิดการต่อสู้ของสองแนวคิด คือ ระหว่างการพัฒนาตามคำแนะนำของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักหรือแนวทางทุนนิยม และแนวทางเศรษฐศาสตร์ชุมชนหรือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการต่อสู้ทางความคิดและนโยบายที่สำคัญที่สุดในประเทศไทย สาเหตุ เนื่องจากการพัฒนาประเทศทำให้เกิดปัญหาอย่างน้อย 3 ประการ คือ 1) เกิดความเหลื่อมล้ำ ความแตกต่างของรายได้ระหว่างคนเมืองกับคนชนบท ความร่ำรวยกระจุกตัวอยู่กับคนกลุ่มเดียว 2) เศรษฐศาสตร์ทุนนิยมถูกรอบงำโดยคนต่างชาติ ผ่านการลงทุนและเทคโนโลยีจากต่างชาติ และ 3) เกิดปัญหาสังคม เช่น สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม อากาศและน้ำเป็นพิษ ปัญหาโสเภณี เอดส์ และยาเสพติด

2. การพัฒนา “ขาดความสมดุล” ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา ประหนึ่งเราได้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าในรูปแบบต่างๆ ขณะเดียวกันก็นำมาซึ่งการใช้ทรัพยากรอย่างไม่มีขีดจำกัด โดยนำทรัพยากรท้องถิ่นไปเป็นปัจจัยการผลิตและหล่อเลี้ยงภาคธุรกิจ เป็นการเจริญทางวัตถุนิยมที่สร้างคนให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ เน้นความเป็นปัจเจกบุคคลขัดแย้งต่อธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ครอบครัวและชุมชน เป็นการทำลายความสัมพันธ์ และดุลยภาพระหว่างคนกับธรรมชาติโดยสิ้นเชิง (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2556, หน้า 51-52) ทำให้คนในสังคมชนบทต้องอพยพย้ายถิ่นไปหางานทำในเมือง ทำให้เกิดปัญหาสังคม อาชญากรรมและยาเสพติด กล่าวคือ

2.1 การพัฒนาตามวิถีสังคมโลก ในระบบทุนนิยมที่ผ่านมาเป็นระบบการค้าที่เปิดโอกาสให้มีการ

แข่งขัน เกิดการโฆษณาชวนเชื่อ เทคโนโลยีไม่ได้ถูกใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ เพราะถูกขัดขวางจากกลุ่มเสียผลประโยชน์ นักการเมือง ผู้นำประเทศไม่เป็นแบบอย่างที่ดี มีการฉ้อราษฎร์บังหลวง แต่ไม่ได้รับโทษ (อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา, 2553, หน้า 4) “...สภาวะที่บีบรัดความเป็นอยู่ของเราที่เกิดขึ้นนี้เป็นผลกระทบที่ออกมาจากความวิปริตความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง และทางอื่นๆ ของโลก.. ” (พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วันอาทิตย์ที่ 31 ธันวาคม 2521) นอกจากนี้การเมืองและเศรษฐกิจยังอ้อมบรมบ่มคิดแต่เรื่องวัตถุนิยม ความมั่งคั่งในเรื่องอำนาจและเงินตรา (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2556, หน้า 59) ส่งเสริมให้คนในสังคมแสวงหา “ผลประโยชน์ อำนาจ และเงินตรา” อย่างไม่มีขีดจำกัด หาช่องทางเข้าไปมีอำนาจทั้งองค์กรภาครัฐ ภาคการเมือง และองค์กรต่างๆ ในสังคมเพื่อเป็นผู้กำหนดนโยบาย บริหารสั่งการ ด้วยเหตุนี้ คำว่านักการเมืองในบทบาทของ “ผู้นำ” จึงอุบัติขึ้นที่..ต่างฝ่าย..ต่าง..ไม่ยอมกัน เพื่อเข้าไปจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเอง

2.2 ลักษณะวิถีชีวิตในสังคมเมืองและชนบทของสังคมไทย

2.2.1 ความแตกต่างของวิถีชีวิตในสังคมเมืองและชนบท ถึงแม้ว่าการดำเนินวิถีชีวิตของสังคมไทยจะเป็นระบบเกื้อกูลอยู่บนพื้นฐานวิถีพอเพียง แต่การพัฒนาตามระบบทุนนิยมกระตุ้นให้พฤติกรรมของประชาชนมีความแตกต่างกัน ดังนี้

2.2.1.1 สังคมเมือง ลักษณะวิถีชีวิตจะดำเนินไปตามรูปแบบสังคมในระบบทุนนิยมที่เน้นการบริโภค จับจ่ายใช้สอยและความสะดวกสบาย วิถีชีวิตจึงมุ่งแสวงหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ที่อยู่อาศัย รถยนต์ โทรศัพท์ เป็นต้น นอกจากนี้วิถีชีวิตคนเมืองต้องต่อสู้ ดิ้นรนทำงานหาเงิน แสวงหาอำนาจ สร้างโอกาสและความอยู่รอดมุ่งที่ผลประโยชน์ตนเองเป็นสำคัญ

2.2.1.2 สังคมชนบท ลักษณะวิถีชีวิตจะดำเนินไปตามแนววิถีพอเพียง เน้นการอยู่ร่วมกันในชุมชนมีความสุข เอื้ออาทร ดำรงวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามให้สืบทอดต่อไป ภายใต้ความร่วมมือและความเกื้อกูลต่อกัน ให้ความสำคัญกับคุณค่าของชีวิต

การพัฒนาที่ผ่านมาหลายฝ่ายเห็นว่า “เศรษฐกิจขยายตัวดี แต่สังคมมีปัญหา และการพัฒนาไม่ยั่งยืน” ประชาชนไม่มีความรู้ที่เหมาะสมในการดำรงชีพ ดังนั้น ความล้มเหลวของชาวบ้านมาจากการขาดความรู้ (เสรี พงศ์พิศ, 2550, หน้า 69) จึงยากไร้และเจ็บป่วยจำนวนมาก กลายเป็นสังคมที่รอการช่วยเหลือสงเคราะห์ ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่นำไปสู่ “ค่านิยมสงเคราะห์” หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ประชานิยม” ที่กลุ่มการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์นำไปใช้เป็นที่ตั้งทางสังคม สร้างความชอบธรรมให้กับตนเอง ส่งผลให้สังคมไทยกลายเป็นสังคม “ผลประโยชน์ อำนาจ เงินตรา และประชานิยม” ตามระบบทุนนิยมอย่างเต็มตัว

2.2.2 ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตในสังคมเมืองและชนบท สังคมเมืองและชนบทมิได้แยกขาดกันโดยสิ้นเชิงถึงแม้วิถีการดำรงชีพจะมีความแตกต่างกัน แต่ยังคงถักทอและเชื่อมร้อยลักษณะความดีงามของสังคมไทยไว้อย่างเหนียวแน่น ดังจะเห็นได้จากคราใดที่สังคมเกิดวิกฤต เช่น วิกฤตเศรษฐกิจ ปี 2540 คนในสังคมเมืองย้อนกลับมาพึ่งพิงวิถีชนบทที่มีความมั่นคงด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย และความปลอดภัยในการดำรงชีพ แสดงให้เห็นถึงความดีงามของสังคมชนบทที่เก็บซ่อนไว้ถึงแม้จะถูกกดทับ กดขี่ จากระบบทุนนิยม สังคมชนบทยังคงดำรงอยู่อย่างอดทนและอยู่ได้ตลอดไป (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2554, หน้า 16) ในขณะเดียวกันสังคมเมืองก็ได้ละเลยวิถีชนบท ยังคงให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่องเห็นได้จากประเพณี งานบุญหรือเทศกาลต่างๆ ในท้องถิ่น การระดมทุนในรูปแบบต่างๆ เช่น ประเพณีทอดกฐิน ฝ่าป่า ส่วนหนึ่งมาจากผู้คนในสังคมเมืองที่เอื้ออาทรและความห่วงใยต่อสังคมชนบท ถึงแม้ว่า

ความขัดแย้งในระบบเศรษฐกิจจะบีบวิถีผลิตในสังคมชนบทถูกระบบทุนนิยมในสังคมเมืองกลืนสภาพ และล้อมกรอบวิถีการผลิตอย่างไม่ลดละในหลายมิติ ล้วนต้องการให้ชุมชนของตนเองเป็นชุมชนที่มีคุณภาพและมีความสุข (สุรพล พยอมแย้ม, 2556, หน้า 47)

3. โครงสร้างการบริหาร ประเทศไทยมีโครงสร้างแบบรวมศูนย์ รูปแบบการบริหารเป็นลักษณะสั่งตรงจากบนลงล่าง หมายความว่า นโยบายถูกกำหนดจากข้างบนหน่วยงานใต้บังคับบัญชามีหน้าที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ทำให้การแก้ปัญหาไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในสังคมเกิดความล่าช้า และเกิดความผิดพลาดต่อการพัฒนาประเทศ ผลจากการพัฒนาปรากฏ ดังนี้

3.1 การพัฒนาประเทศไทยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา **“พัฒนาตามค่าดัชนีชี้วัดผลผลิตมวลรวม (GDP)”** เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ให้ความสำคัญในการส่งเสริมอุตสาหกรรม การผลิตและบริการในภาคธุรกิจ มากกว่าวิถีผลิตและการดำรงชีพบนพื้นฐานประชาธิปไตยในวิถีชุมชน ถึงแม้ข้อเหวี่ยงทางเศรษฐกิจในภาคเกษตรกรรมจะสูงกว่าภาคอุตสาหกรรม

3.2 การเมืองการปกครองตามรัฐธรรมนูญภายใต้โครงสร้างการบริหารแบบรวมศูนย์อำนาจ ส่งผลให้เกิดการสร้างพลังอำนาจของผู้นำทุกระดับ ด้วยเหตุที่ **“ผู้นำ คือ ผู้มีอำนาจสูงสุดในองค์กร”** มีความแข็งแกร่งเชิงอำนาจและการใช้อำนาจ สามารถเข้าถึงและใช้อำนาจในการบริหารจัดการงบประมาณและทรัพยากรได้อย่างเด็ดขาด ในลักษณะการจัดเก็บรายได้ การใช้จ่ายและการตรวจสอบงบประมาณอยู่ภายใต้กลไกเชิงอำนาจของผู้นำเพียงผู้เดียว คณะเดียว ซึ่งจะเห็นได้โดยทั่วไปจากการจัดสรรงบประมาณภาครัฐ หรือองค์กรปกครองท้องถิ่น ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) และองค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นต้น ถึงแม้จะมีกลไกการตรวจสอบที่ชัดเจน แต่ก็ยังเป็นเพียงเชิงสัญลักษณ์ตามกฎหมายภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ เท่านั้น

3.3 ระบบเศรษฐกิจ เน้นการ **“ใช้ทรัพยากรของชาติมาเป็นปัจจัยการผลิตเพื่อการส่งออก”** เป็นสำคัญ ส่งเสริมการลงทุนโดยทุนข้ามชาติเปิดโอกาสและเสรีการค้าการลงทุน การขยายตัวทางภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่ชีวิตชุมชน เกิดความขัดแย้งแย้งชิงทรัพยากรที่ดิน แหล่งทำกินและวิถีชีวิตของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังส่งผลให้เกิดการบุกรุกและทำลายสภาพแวดล้อม เกิดมลพิษทางอากาศ น้ำเน่าเสีย และสิ่งที่เลวร้ายกว่านั้น คือ วิถีผลิตของสังคมชนบทถูกกดดันให้ทำลายวิถีผลิตในวิถีชนบทแบบพึ่งตนเองจากการผลิตเพื่อการบริโภคมาเป็นการผลิตเพื่อป้อนตลาด แล้วกลับไปจับจ่ายใช้สอยซื้อสินค้าจากตลาดมาบริโภค

3.4 ระบบการศึกษา เน้น **“ดัชนีชี้วัดความสำเร็จมากกว่าคุณค่าชีวิต”** เป็นระบบการศึกษาที่หลงทิศ มุ่งเน้นสร้างคนเก่ง แข่งขันเอาชนะที่ขาดคุณธรรมและจริยธรรมโดยไม่เคຍบ่มเพาะคุณค่าดีงามเข้าชั้นลึ้มเหลว (อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา, 2553, หน้า 57) การศึกษาแบบแยกส่วน ประถม มัธยม อาชีวะและอุดมศึกษา **“ดึงการศึกษาเรียนรู้ออกจากวิถีชีวิตจริงของคนในสังคม”** โดยมีเป้าหมาย เพียงเพื่อผลิตกำลังคนเป็นทรัพยากรรับใช้สังคมระบบทุนนิยมในกระแสโลกาภิวัตน์มากกว่าการเน้นคุณค่าของชีวิตและสังคม

3.5 ระบบสังคม กระบวนการทางสังคมส่งเสริมประชาชนให้เกิดการพึ่งพา รอคอยช่วยเหลือ สงเคราะห์ ไม่พยายามช่วยตัวเองตามความรู้และภูมิปัญญา นำมาสู่การเรียกร้องในรูปแบบต่างๆ เช่น การขอขึ้นค่าแรง การประกันราคาผลผลิต การขอขึ้นราคาสินค้าและค่าขนส่ง และโดยเฉพาะการขอแก้ไขรัฐธรรมนูญเพียงเพื่อต้องการลบล้างความผิดโดยอ้างเหตุความไม่เป็นประชาธิปไตยของรัฐธรรมนูญมาเป็นข้อเรียกร้อง การเรียกร้องของผู้ประกอบการให้รัฐช่วยพยุงราคาสินค้าโดยมีกลุ่มผลประโยชน์ให้คอยสนับสนุน เป็นต้น

บทสรุปการพัฒนาประเทศไทย

การพัฒนาประเทศไทยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 พ.ศ.2504 จนถึง ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 ในปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงความผิดพลาดและผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งสรุปเป็นสาระสำคัญๆ ได้ดังนี้

1. ระบบการศึกษา **ดึงการศึกษาออกจากชุมชน และวิถีวัฒนธรรมของสังคม** มุ่งเน้นที่ผลสำเร็จ ตามตัวชี้วัดของเกณฑ์ประเมิน เน้นการใช้จ่ายงบประมาณตามภารกิจมากกว่าคุณภาพการศึกษาและคุณค่าของชีวิตและสังคม การจัดการศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพียงการปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาตามนโยบายเป็นสำคัญ ยึดมั่นในวุฒิ การศึกษามากกว่าความรู้ความสามารถ ทำให้การศึกษา **“ไร้คุณภาพ”** อ่านไม่ออก คิดไม่เป็น ไม่เก่งภาษา พฤติกรรมก้มหน้า ปริญาเถื่อนเกลื่อนเมือง เป็นต้น

2. ระบบเศรษฐกิจ **ดึงวิถีผลิตออกจากวิถีดำรงชีพ** ส่งเสริมให้ประชาชนผลิตสินค้าตามความต้องการของตลาดเพื่อให้ได้มาซึ่งมูลค่าตัวเลขของการส่งออกที่สูงขึ้น เน้นระบบเศรษฐกิจทุนนิยม และข้ามชาติ มุ่งผลิตข้าว มันสำปะหลัง ข้าวโพด อ้อย ยางพาราและพืชเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เกิดการกระตุ้นวิถีผลิต ชุมชนถูกกดดันให้ต้องเร่งเพิ่มปริมาณผลผลิตตามความต้องการของตลาด มากกว่าการผลิตเพื่อคุณค่าทางอาหารและโภชนาการของชีวิต ดังนั้น การทำลายป่าเพื่อเพิ่มพื้นที่เพาะปลูก การใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์เพื่อเร่งเพิ่มผลผลิต การใช้ยาฆ่าแมลงและปราบศัตรูพืชเพื่อเพิ่มความสวยงามของพืชผลให้ได้ราคาที่สูงขึ้นและลดความเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดความเสียหาย ทำให้สารพิษตกค้างในผลผลิตจำนวนมากซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพของทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคอย่างทวีคูณ

3. ระบบการเมืองการปกครอง **ดึงวิถีชุมชน ออกจากวิถีชีวิต สร้างผู้นำขึ้นมาปกครอง** โดย การเลือกตั้ง การคัดเลือก หรือการสรรหา เพื่อแต่งตั้งให้เป็นผู้นำขึ้นมาใช้อำนาจทางกฎหมาย ในการปกครอง บังคับบัญชา ควบคุม ตรวจสอบ กำกับติดตาม เกิดพฤติกรรม

เชิงอำนาจ ภายใต้บทบาทหน้าที่ และบทบัญญัติของกฎหมาย การเน้นอำนาจเชิงโครงสร้างตามกฎหมาย ลดคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เพราะจะต้องถูกควบคุม กำกับ สั่งให้ทำตามอำนาจที่ผู้นำต้องการ ซึ่งขัดแย้งกับ วิถีผู้นำสังคมไทย ที่ผู้คนจะอยู่ร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกัน ใครมีความรู้ความสามารถ มีจิตสาธารณะที่สูงกว่า จะได้รับการยอมรับเป็นผู้นำในการ ทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ช่วยกันปกป้องคุ้มครอง หมู่บ้าน ชวนกันทำมาหากิน และอยู่ร่วมกันอย่างอบอุ่น จึงเกิดผู้นำขึ้นมาภายใต้กลไกในวิถีและบริบทของ สังคมนั้นๆ

เมื่อระบบการเมืองสร้าง **“ผู้นำ”** ขึ้นมาปกครองที่มีอำนาจตามโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ ทำให้ประชาชนได้เรียนรู้ถึงอำนาจและการใช้อำนาจ การทุจริตและคอร์รัปชันและความเหลื่อมล้ำทางสังคม ดังนั้นพฤติกรรมเลียนแบบจึงเกิดขึ้นเพื่อเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในบทบาทของผู้นำ ด้วยเหตุนี้ การซื้อสิทธิขายเสียงจึงเกิดขึ้นเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ การใช้อำนาจ และสร้างพลังอำนาจ (Power) ให้แก่ตน ถึงแม้กลไกหรือกติกาดูจะตรวจสอบจะเข้มแข็งเพียงใด ก็เป็นเพียงความพยายามเชิงกลไก เท่านั้น

เมื่อสังคมเกิดความกดดันจากกระแสโลกาภิวัตน์ เราจะมีกระบวนการหรือกลไกใดมาช่วยให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างบูรณาการในวิถีผลิตและการดำรงชีพของคนในสังคมเมืองและสังคมชนบทอย่างสมดุลเพื่อสร้าง **“นวัตกรรมการพัฒนาในกระแสโลกาภิวัตน์”** บนพื้นฐานรอยต่อของระบบทุนนิยมในสังคมเมืองและวิถีผลิตของชุมชนบนพื้นฐานประชาธิปไตย

บทเรียนเปลี่ยนผ่านประสบการณ์ยึดอำนาจ

ประเทศไทยได้เปลี่ยนผ่านยุคสมัยการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตามระบบทุนนิยมของสังคมโลก ตามกระแสโลกาภิวัตน์ ผลของการพัฒนานำมาซึ่งการกดขี่ทางสังคมและชนชั้น ทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์ สร้างความขัดแย้งอย่างไม่รู้จบ สังคมได้บทเรียนและ

เรียนรู้ประสบการณ์ต่างยุคสมัย ทั้งที่ “การยึดอำนาจการปกครองของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ” ครั้งนี้ โดยความหมายของการยึดอำนาจ “มิได้มีความแตกต่าง” จากการปฏิวัติครั้งก่อน ขณะเดียวกัน ปรากฏการณ์การปฏิวัติยึดอำนาจยังคงจะหยั่งรากฝังลึกและตกผลึกในสังคมไทยอีกต่อไป トラบโด “การทุจริตคอร์รัปชัน และความเหลื่อมล้ำในสังคม” ยังดำรงอยู่

แนวทางแก้ปัญหาเพื่อนำไปสู่การปฏิรูปประเทศไทย

ประเทศไทยจะปฏิรูปประเทศโดยการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอย่างถึงรากถึงโคน จากระบบทุนผูกขาดทางเศรษฐกิจ การเมืองโดยคนกลุ่มน้อย เป็นระบบเศรษฐกิจแบบผสมผสานที่มีการแข่งขันและการกระจายเป็นธรรม เพื่อให้ประชาชนส่วนใหญ่มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างมีคุณภาพเพิ่มขึ้น ภายใต้ระบบการบริหารจัดการภาครัฐที่โปร่งใส มีประสิทธิภาพและเป็นธรรมเพื่อส่วนรวม นั่นคือ นวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน (วิทยากร เชียงกุล, 2557) อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อมและพลังงานของโลกยุคใหม่ได้ส่งผลต่อประเทศต่างๆ ทั่วโลกอย่างรวดเร็ว ปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงที่สังเกตได้คือ โลกกำลังเปลี่ยนขั้วจากตะวันตกเป็นตะวันออก (มิงสรรพ์ ขาวสะอาด อ้างถึงใน เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2554) กระแสพายุบูรพาภิวัตน์กำลังกระหน่ำไปทั่วโลก ควรหรือยังที่ประเทศไทยจะปรับตัว ปรับความคิดมากกว่านี้ (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2554, หน้า 275) โดยที่ตั้งทางภูมิวัฒนธรรมของประเทศไทย อยู่ในศูนย์กลางสุวรรณภูมิท่ามกลางอารยธรรมจีนและอินเดีย ทำให้ประเทศไทยจะได้รับประโยชน์อย่างสำคัญท่ามกลางกระแสใหญ่ (Megatrends) แห่งจุดเปลี่ยนทางอารยธรรมโดยการสร้างจิตสำนึกใหม่ให้สูงขึ้น (ประเวศ วะสี อ้างถึงใน เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2554)

การตื่นตัวของประชาชนที่มีการศึกษา และสนใจการเมืองในยุคนี้ มาจากการทุจริตคอร์รัปชัน และความเหลื่อมล้ำในสังคม รวมอำนาจและผูกขาดการใช้ อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมของนักการเมือง ซึ่งผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายได้มีความพยายามในการหาทางออกร่วมกัน เช่น องค์กรภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน หอการค้า สภาอุตสาหกรรม ตลอดจนองค์กรอิสระ องค์กรการศึกษาและภาคประชาชน ด้วยกลไกวิธีการต่างๆ ยังไม่สามารถยุติความรุนแรงของความขัดแย้งลงได้ ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาการเมืองใช้อำนาจผูกขาดและทุจริต นอกลนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของปัญหาที่ใหญ่กว่านั้นที่เราต้องร่วมกันคิด วิเคราะห์ปัญหาเชิงโครงสร้างของสังคม ทั้งปัญหาความขัดแย้งทางชนชั้น/กลุ่มคน การผูกขาด ครอบงำทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ปัญหาความเหลื่อมล้ำ การแตกแยกทางความคิด อุดมการณ์ ปัญหาหนี้สิน ถูกเอารัดเอาเปรียบ สถาบันครอบครัว ชุมชนถูกทำให้อ่อนแอและยอมจำนนพึ่งพาคชนชั้นสูงภายใต้ระบบอุปถัมภ์ (วิทยากร เชียงกุล, 2557) ที่คนไทยต้องร่วมกันหาทางออกครั้งนี้

ข้อพิจารณาเชิงวิพากษ์แนวทางการแก้ไข ปัญหา

วันนี้เรากำลังเดินหน้าปฏิรูปประเทศไทย ภายใต้การนำของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เพื่อหวังว่าจะใช้กลไกที่ได้จาก “รัฐธรรมนูญ” โดยความร่วมมือจากทุกฝ่ายมาแก้ไขปัญหามาชาติเพื่อก้าวข้าม “การทุจริต คอร์รัปชัน และความเหลื่อมล้ำทางสังคม” ภายใต้วิสัยทัศน์ “ทางออกของประเทศไทยผ่านกลไกรัฐธรรมนูญ” ซึ่งมีข้อพิจารณาเชิงวิพากษ์ ดังนี้

1. ประเทศไทยผ่านประสบการณ์ *การใช้กลไกเชิงกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญ* ในรูปแบบต่างๆ มาแล้วหลายฉบับ โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญฉบับที่ได้ชื่อว่า เป็นประชาธิปไตยที่มาจากประชาชนอย่างแท้จริง คือ รัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 และรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2550 ที่พยายามนำจุดอ่อนของรัฐธรรมนูญ

ฉบับปี 2540 มาปรับปรุงให้ดีขึ้น ข้อพิจารณาเชิงวิพากษ์ คือ เหตุใดการใช้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวจึงไม่ประสบความสำเร็จ ยังคงปรากฏการทุจริตคอร์รัปชัน และความเหลื่อมล้ำทางสังคมเช่นเดิม จึงทำให้เกิดความชอบธรรมในการปฏิวัติยึดอำนาจตามที่ปรากฏ

2. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบางฉบับ ผ่าน "กระบวนการมีส่วนร่วมและกลไกประชาพิจารณ์" การเลือกตั้งรูปแบบ ระบบแบ่งเขตรวมเขตและอีกหลากหลายวิธีได้ถูกนำมาใช้เพื่อหวังให้ได้มาซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) โดยสุจริต และเที่ยงธรรม หรือแม้กระทั่งการเลือกตั้งท้องถิ่นในระดับต่างๆ ทุกครั้งของการเลือกตั้งได้เป็นไปโดยสุจริต และเที่ยงธรรมตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญหรือไม่ เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น การเรียกร้องให้แก่รัฐธรรมนูญโดยอ้างว่าไม่เป็นประชาธิปไตยนั้นหมายถึงอะไร การอ้างว่า "รัฐธรรมนูญไม่เป็นประชาธิปไตย" จึงทำให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน และความเหลื่อมล้ำในสังคมโดยข้อเท็จจริงเป็นเช่นนั้นหรือไม่ ข้อพิจารณาเชิงวิพากษ์ คือ ความเป็นประชาธิปไตยเป็นอย่างไร อะไรคือสาเหตุของความขัดแย้ง และ เหตุใดการทุจริตคอร์รัปชัน ยังดำรงอยู่

3. ภาพสะท้อนในมุมมองเชิงปรากฏการณ์ความพยายามในการปฏิรูปประเทศไทย ผ่านกลไกการยึดอำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) มีประเด็นที่ควรพิจารณา คือ

3.1 ประเทศไทยจะก้าวข้ามกระแสนิยมของระบบโลกใหม่ในศตวรรษที่ 21 และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างไร เมื่อสังคมโลกมีระบบที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น

ประการที่ 1 ในปี ค.ศ. 2020 คนรุ่นใหม่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้จากทั่วโลกอย่างทั่วถึง การศึกษาที่ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาครูผู้สอน เยาวชนจะใช้ภาษาของประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นหลัก เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน และจะซึมซับวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน ทำให้ความเหลื่อมล้ำต่างๆ หายไป ซึ่งในปี 2030 ภาษาจำนวน 3,000 ภาษา จากที่มีอยู่ทั้งหมดในปัจจุบัน 6,000 ภาษา จะหายสาบสูญไป รวมถึง

คนรุ่นต่อ ๆ ไปอาจจะไม่มีความเข้าใจในความแตกต่างด้านวัฒนธรรม

ประการที่ 2 เทคโนโลยีจะลบล้างระบบการศึกษาที่แบ่งกลุ่มนักเรียนตามอายุ การเลื่อนระดับชั้นเรียนจะขึ้นอยู่กับความสามารถในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล นักเรียนจะมีโอกาสในการค้นพบและเลือกสาขาความเชี่ยวชาญได้เร็วขึ้น แต่สิ่งที่ต้องระวัง คือ ผู้นำด้านโทรคมนาคมบางแห่งอาจจะกลายเป็นผู้ควบคุมการศึกษาของคนในอนาคต เพราะมีเครื่องมือสื่อสารทั้งหมดอยู่ในมือ (สำนักงานที่ปรึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประจำสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงวอชิงตัน, 2557)

3.2 วิธีการผลิตของคนในสังคมชนบทและสังคมเมืองจะเป็นอย่างไร จะมีกลไกหรือกระบวนการใดหาทางออกประเทศไทย กล่าวคือ

3.2.1 ประเทศไทยจะสร้างกลไกอย่างไรขึ้นมา "รองรับระบบโลกใหม่" ที่ทุกอย่างขึ้นอยู่กับระบบเทคโนโลยีและการสื่อสารที่ไร้พรมแดน อำนาจต่อรองในรูปแบบเขตการค้า และกติกาโลกใหม่ในปัจจุบันและอนาคต

3.2.2 ประเทศไทยจะสร้างกลไกเชิงกระบวนการอย่างไร เพื่อให้เกิด "ความสมดุล" ในวิถีผลิตและการดำรงชีพระหว่างผู้คนในสังคมเมืองและชนบท เพื่อให้สังคมไทยมีความเจริญก้าวหน้าตามระบบทุนนิยมในศตวรรษที่ 21 ที่สังคมโลกตะวันออกกำลังเจริญรุ่งเรือง และจะกลายเป็นผู้นำโลก บนพื้นฐานประชาธิปไตยในอีกไม่ช้า

3.2.3 ประเทศไทยจะเสริมสร้างประชาธิปไตยอย่างไร เพื่อให้คนในสังคม ใช้กลไกตามระบอบประชาธิปไตยส่งเสริมระบบคุณค่าอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข

4. ประเทศไทยจะสร้างระบบการมีส่วนร่วมอย่างไร เพื่อให้ผู้คนในสังคมเมืองและสังคมชนบทอยู่ร่วมกันทุกกลุ่มอายุ อาชีพ คนรวย คนจน ปู่ ย่า ตา ยาย และคนรุ่นลูกหลาน เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มีอาชีพ

รายได้ที่เหมาะสม และมีสุขภาพที่สมบูรณ์บนพื้นฐานประชาธิปไตย

มุมมองเชิงวิสัยทัศน์เพื่อการปฏิรูปประเทศไทย

รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่กำลังร่างอยู่ขณะนี้ “ยังคงดำรงอยู่ของแนวคิดเดิม” คือ การดำรงอยู่ของ “การมีส่วนร่วมรูปแบบเดิม” เพื่อให้ได้รัฐธรรมนูญตามหลักประชาธิปไตยหรือจะ “ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ใหม่” ด้าน “การพัฒนา” ด้าน “ผู้นำ” และ ด้าน “กระบวนการมีส่วนร่วม” ถ้ารัฐธรรมนูญที่ได้ “ไม่ต่าง” เชิงกระบวนการทัศน์แบบเดิมอาจส่งผลให้ได้กลุ่มบุคคลเดิมเข้ามาบริหารจัดการในลักษณะเช่นเดิม ภายใต้รูปแบบและกลไกเชิงกระบวนการของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งในความหมายอย่างนี้ รัฐธรรมนูญฉบับใหม่อาจเป็นเพียงรัฐธรรมนูญฉบับ “ดาราประชาธิปไตย” เท่านั้นเอง

ข้อเสนอทางออกของการปฏิรูปประเทศไทย

การปฏิรูปประเทศไทยเพื่อให้ก้าวข้ามอุปสรรคและปัญหา “การทุจริตคอร์รัปชัน และความเหลื่อมล้ำในสังคม” ไปได้ โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขในวิถีสังคม ประเทศมั่นคงเจริญก้าวหน้า จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้อง “ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ใหม่” เพื่อสร้าง “นวัตกรรมการบริหารจัดการผ่านรัฐธรรมนูญ” ให้กลมกลืนวิถีผลิตของสังคมไทยบนพื้นฐานวิถีคนเมืองตามระบบทุนนิยมและวิถีผลิตชนบทแบบยั่งยืนและพอเพียงอย่างบูรณาการ ดังนี้

1. เปลี่ยนคำนิยาม “ผู้นำ” ใหม่ จากผู้ปกครองผู้บังคับบัญชา ผู้มีอำนาจสั่งการ มาเป็น “ผู้นำความต้องการสู่การปฏิบัติ” ตามหลักธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคีเครือข่าย

2. ปรับกระบวนการทัศน์ “กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น” ใหม่ เพื่อให้เป็นไปตามหลักประชาธิปไตย คือ การ

สร้างสังคมประชาธิปไตยให้มีความสมดุลระหว่างแนวคิดการพัฒนาตามเศรษฐศาสตร์กระแสหลักและแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนของเศรษฐกิจชุมชน และการพัฒนาสมดุลระหว่างสังคมชนบทและสังคมเมือง “สร้างโอกาสเข้าถึงอำนาจ งบประมาณ และการเรียนรู้” สร้าง “กลไกการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ คำถามมีว่า จะมีกลไกและกระบวนการขับเคลื่อนใดที่จะเป็น “นวัตกรรมปฏิรูปประเทศไทย” ที่มีประสิทธิภาพ และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทยให้สูงขึ้น

แนวทางการปฏิรูปเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย

ปรากฏการณ์ทางสังคมของประเทศไทยขณะนี้ ประหนึ่งดูเหมือนจะไร้ซึ่งทางออกเนื่องจากสังคมขาดการยอมรับและไว้วางใจซึ่งกันและกัน เป็นปัญหาที่ฝังรากลึกมาอย่างยาวนานเกินกว่าที่จะมีทางออกทั้งที่ได้มีความพยายามจากหลายฝ่าย ในมุมมองที่แตกต่างกับพบว่า วิถีสังคมไทยในชนบทชุมชนท้องถิ่นมิได้ประสบปัญหาเช่นเดียวกับวิถีคนเมืองมากนัก ยังคงดำรงชีพในวิถีที่ดึงามหล่อเลี้ยงสังคมวงกว้างต่อไป โดยเฉพาะวิถีวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นและความเกื้อกูล ซึ่งเป็นกลไกปกป้องวิถีผลิตและการดำรงชีพของสังคมในชุมชนนั้นๆ ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่ทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นในศตวรรษที่ 21 การดำเนินชีวิตอย่างสงบสุขในสังคมไทย สามารถเกิดขึ้นได้โดยการดูแลกันอย่างเป็นองค์รวมของตนในสังคมและสิ่งแวดล้อม จะเป็นพื้นฐานอันสำคัญยิ่งของความเข้มแข็งและความสงบสุข (มูลนิธิพระดาบส, 2553) เราควรจะต้องร่วมกันศึกษาวิเคราะห์ปัญหาเชิงโครงสร้างของสังคม ต้องปฏิรูปเพื่อให้ประชาชนไทย มีสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคทางโอกาสทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม (วิทย์กร เชียงกูล, 2557, หน้า 4-5) ประชาชนจำเป็นต้องพึ่งตนเองเพื่อความอยู่รอด ต้องตั้งกลุ่มเป็นองค์กรประชาสังคม (Civic Group) อันเป็นพลังในการจัดการชีวิต ความเป็นอยู่ร่วมกัน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2556,

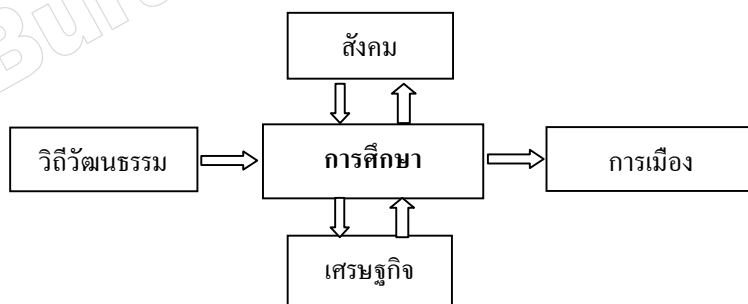
หน้า 105-127) การศึกษาต้องไม่ปล่อยให้มันเป็นหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการฝ่ายเดียวหลายๆ ฝ่ายต้องเข้ามาเกี่ยวข้องเข้ามาพัฒนาคุณภาพการศึกษา (วิจารณ์ พานิช ในอรุณศรี จิตต์แจ่ม, 2553) ต้องช่วยให้ชุมชนเรียนรู้และค้นพบศักยภาพที่แท้จริงของตน เรียนรู้ตนเอง ชุมชนและโลก เรียนรู้เอกลักษณ์และรากเหง้าภูมิปัญญา ทรัพยากรท้องถิ่น เรียนรู้สภาพที่แท้จริงของตนเองจะช่วยให้หาทางออกได้โดยไม่ต้องรอการพึ่งรัฐ และนักการเมือง (เสรีพงศ์พิศ, 2550, หน้า 69) อีกต่อไป

การพัฒนาในยุคต่อไปจำเป็นต้องตั้งอยู่บนฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นสำคัญ เราต้องทำให้ประเทศไทยเติบโตอย่างมั่นคงด้วยเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economic) บนพื้นฐานวัฒนธรรมอันดีงาม (Going Cultural) และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Going Green) (ณรงค์ชัย อัครเศรณี, 2555, หน้า 13-15) ดังนั้นชุมชนจะเข้มแข็งได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับพลัง (Power) ที่แต่ละชุมชนมีอยู่ การเพิ่มพลังให้กับชุมชนโดยเฉพาะการเพิ่มพลังด้านบวกเป็นการป้องกันปัญหาที่ชุมชนอาจต้องเผชิญในอนาคต (สุรพล พยอมแย้ม, 2556, หน้า 89)

ดังนั้น ประเทศไทยจะสร้าง “นวัตกรรมเปลี่ยนผ่าน...เพื่อปฏิรูปประเทศไทย” สร้างสังคมฐานความรู้ “เพื่อก้าวข้ามการทุจริตคอร์รัปชัน และความเหลื่อมล้ำในสังคม” โดยผู้เขียนมีข้อเสนอเชิงประเด็น “ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา” ผ่านกลไกของรัฐธรรมนูญ ซึ่งสอดคล้องแนวทางปฏิรูปของคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ (คสช.) ตามยุทธศาสตร์ที่ 1 การสร้างความเป็นธรรมในสังคม และยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาศูนย์สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ดังนี้

ข้อเสนอที่ 1 ปรับแนวความคิดการปฏิรูปประเทศไทย
กำหนดปรัชญานำทางและกรอบแนวคิดเพื่อให้เกิด “ความสมดุล” ระหว่างการพัฒนาตามระบบทุนนิยมในกระแสโลกาภิวัตน์ และการพัฒนาในวิถีสังคมไทย คือ การใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางบนพื้นฐานกรอบแนวคิด **วิถีวัฒนธรรมนำหน้า การศึกษานำทาง สังคมและเศรษฐกิจเคียงข้าง นำทางการเมือง** ดังแผนภาพ

ปรัชญา : หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
กรอบแนวคิด : วิถีวัฒนธรรมนำหน้า การศึกษานำทาง สังคมและเศรษฐกิจเคียงข้าง นำทางการเมือง

ที่มา : เวทีวิพากษ์ข้อเสนอแนวทางการปฏิรูปการศึกษาจังหวัดสระแก้ว วันที่ 4 สิงหาคม 2557

ณ วิทยาลัยชุมชนสระแก้ว ต.ท่าเกษม อ.เมืองสระแก้ว จ.สระแก้ว

ข้อเสนอที่ 2 ปรับโครงสร้างกลไกและกระบวนการในรัฐธรรมนูญ

การสร้างกลไกในรัฐธรรมนูญโดยการสร้างความเสมอภาค โอกาสและการมีส่วนร่วมตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขของประเทศ เพื่อแก้ปัญหาของชาติ ใน 3 ระดับ 5 ขั้นตอน ได้แก่ ระดับชาติ ขั้นที่ 1 แยกการศึกษาเป็นหมวดหนึ่งในรัฐธรรมนูญ ขั้นที่ 2 กำหนดโครงสร้างการศึกษาและการพัฒนาอยู่เหนืออำนาจการเมือง และขั้นที่ 3 กำหนดให้มีหน่วยวิจัยและพัฒนาศาสตร์ของ

แต่ละกระทรวงกรมและสำนักงาน เพื่อสร้างประสบการณ์ตามศาสตร์การกิจนั้นๆ ให้เป็นกลไกผลักดันสังคมสู่สังคมฐานความรู้ ระดับท้องถิ่น (จังหวัด) ขั้นที่ 4 บริหารจัดการบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมระบบเครือข่าย ภาครัฐ ภาคการเมือง และภาคสังคมอย่างเท่าเทียม “รูปแบบสภาองค์กรเครือข่ายจังหวัด..” และจัดตั้งมหาวิทยาลัยของท้องถิ่น และระดับชุมชน ขั้นที่ 5 จัดตั้ง “สภาองค์กรในวิถีชุมชน” ทุกหมู่บ้าน เพื่อเป็นกลไกกระบวนการพัฒนาชุมชนฐานล่าง ดังแผนภาพ

รัฐธรรมนูญ

- ระดับชาติ
- ขั้นที่ 1 แยกการศึกษาเป็นหมวดหนึ่งในรัฐธรรมนูญ (ว่าด้วย“การศึกษาของชาติ” เพื่อประชาชนทั้งมวล)
  - ขั้นที่ 2 กำหนดโครงสร้างการศึกษาและการพัฒนาอยู่เหนืออำนาจการเมือง (คณะกรรมการการศึกษาชาติ 3-5 คน)
  - ขั้นที่ 3 กำหนดให้มีหน่วยวิจัยและพัฒนาศาสตร์ของแต่ละกระทรวง กรมและสำนักงาน เพื่อฝึกประสบการณ์ตามศาสตร์การกิจนั้นๆ (สำนักวิจัยและพัฒนา....)
- ระดับจังหวัด
- ขั้นที่ 4 “กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น” ปรับเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจเป็น 3 พลังอำนาจ คือ ภาคการเมือง ภาครัฐ และภาคสังคม รูปแบบ “สภาองค์กรเครือข่ายจังหวัด....., ตำบล.....” และ “ตั้งมหาวิทยาลัยของท้องถิ่น” ปฏิรูปท้องถิ่นให้เชื่อมโยงทุกระดับ
- ระดับชุมชน
- ขั้นที่ 5 จัดตั้ง “สภาองค์กรในวิถีชุมชน” ทุกหมู่บ้าน เพื่อเป็นกลไกกระบวนการมีส่วนร่วมตามระบอบประชาธิปไตย

ที่มา : เวทีวิพากษ์ข้อเสนอแนวทางการปฏิรูปการศึกษาจังหวัดสระแก้ว วันที่ 4 สิงหาคม 2557

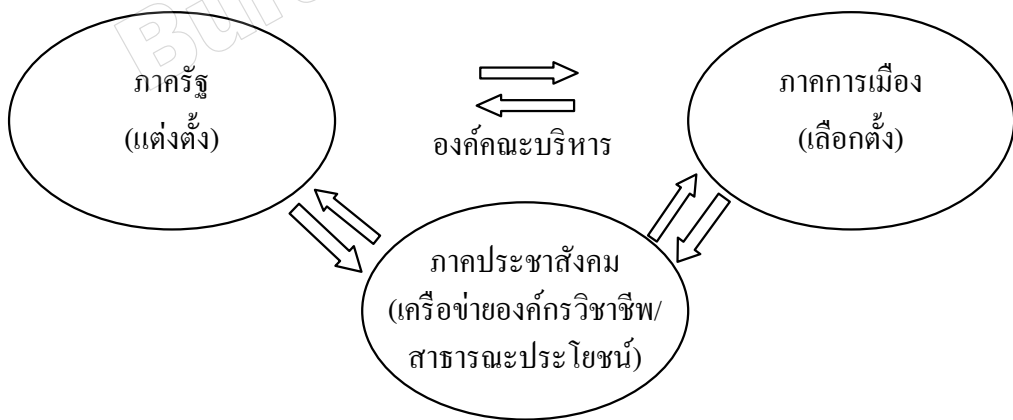
ณ วิทยาลัยชุมชนสระแก้ว ต.ท่าเกษม อ.เมืองสระแก้ว จ.สระแก้ว

ข้อเสนอที่ 3 กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น

การปกครองตามระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง มีความเสมอภาคเท่าเทียมและเป็นธรรมบนพื้นฐานประชาธิปไตย โดยการปรับเปลี่ยนองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เป็น “องค์การบริหารจัดการศึกษาและพัฒนาจังหวัด...และตั้งมหาวิทยาลัยประจำท้องถิ่น” เพื่อกระจายอำนาจให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้าถึงอำนาจ โอกาสอย่างเท่าเทียม โดยการเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจเดี่ยวเป็นเครือข่ายองค์กรท้องถิ่นเป็น 3 พลังอำนาจจาก 3 ภาคส่วน ได้แก่ ภาคการเมือง ภาครัฐ และภาคสังคม ในรูปแบบ “สภาองค์กรเครือข่ายจังหวัด....., ตำบล.....” เป็น “บริหารโดยองค์กรคณะ ” และจัดตั้ง “มหาวิทยาลัยของท้องถิ่น” ขึ้นมาปฏิรูปการศึกษาของท้องถิ่นทุกระบบในทุกระดับ และเชื่อมโยงอย่างบูรณาการ ทั้งนี้เนื่องจากผลการศึกษาดูตามการปฏิรูปประเทศไทย นำร่องจังหวัด โดยวิธีการศึกษาปัญหาต่างๆในจังหวัดสระแก้วและติดตามการจัดเวทีของเครือข่ายประชาสังคม องค์กรภาครัฐ ภาคการเมือง และองค์กรชุมชนอย่างต่อเนื่องจำนวน 13 เวที ระหว่าง พ.ศ. 2553-2557 พบว่า ปัญหาสำคัญ คือ การทุจริตคอร์รัปชัน และความเหลื่อมล้ำใน

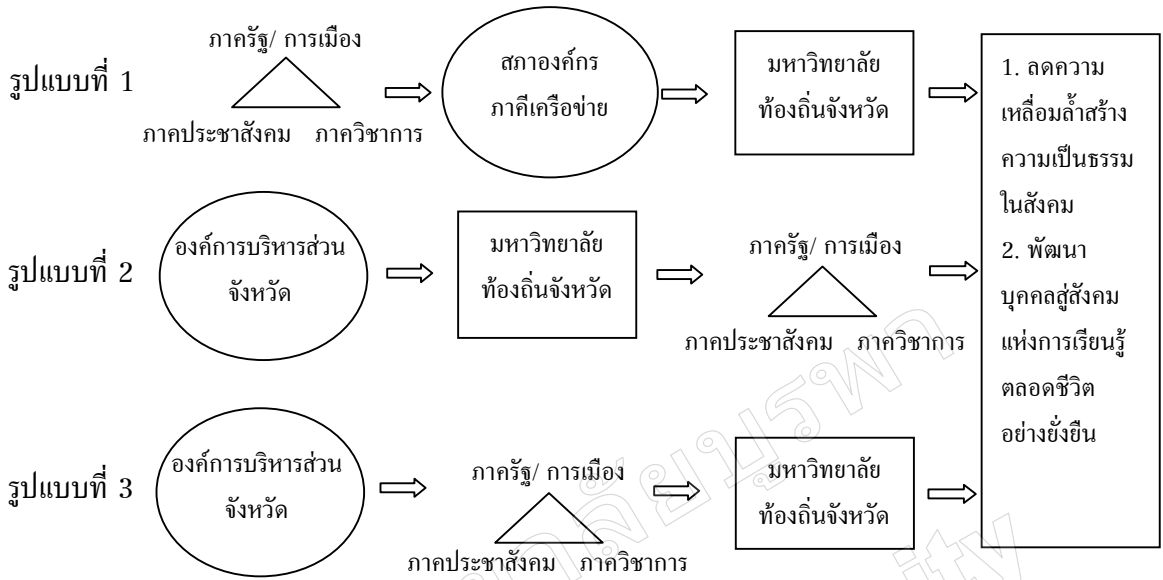
สังคม สาเหตุหนึ่งสืบเนื่องมาจากการจัดการศึกษาไม่มีคุณภาพ โดยมีประเด็นปัญหาเร่งด่วนที่ควรแก้ไข ดังนี้ 1) การปฏิรูปการศึกษา 2) การปฏิรูปคุณภาพชีวิต ที่ทำกินและสิ่งแวดล้อม และ 3) การสร้างความเป็นธรรมและการเข้าถึงงบประมาณ สำหรับข้อเสนอแนวทางแก้ปัญหา คือ “...อยากให้สระแก้วเป็นเมืองแห่งการศึกษามีมหาวิทยาลัยเป็นของตนเอง มีสภาองค์กรชาวบ้านบริหารจัดการงบประมาณกันเอง ผสมผสานกับวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพอย่างยั่งยืน” (เวทีนำเสนอเพื่อวิพากษ์แนวทางปฏิรูปการศึกษาจังหวัดสระแก้ว, 2557) แนวทางกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น มีดังนี้

1. จัดตั้งมหาวิทยาลัยจังหวัด ...(จัดการศึกษาทุกระดับและเชื่อมโยง)
2. ปรับเปลี่ยนองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นองค์กรศึกษาและพัฒนาจังหวัด...
3. ผู้นำการบริหารได้มาจาก 3 ภาคส่วน ได้แก่ ภาคการเมือง (เลือกตั้ง) ภาครัฐ (แต่งตั้ง) และภาคประชาสังคม (เครือข่ายองค์กรวิชาชีพ / สาธารณะประโยชน์) ดังแผนภาพ

โดยมีรูปแบบกลไกกระบวนการเปลี่ยนผ่านการกระจายอำนาจ ดังนี้

รูปแบบโครงสร้างกลไกและกระบวนการ (ขั้นที่ 4)

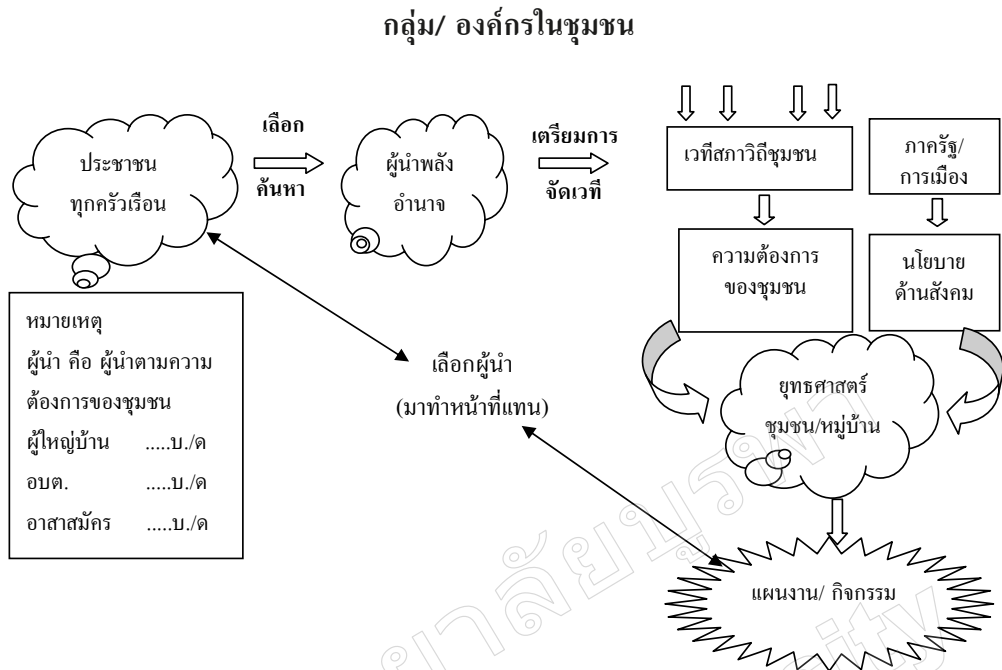
ที่มา : เวทีวิพากษ์ข้อเสนอแนวทางการปฏิรูปการศึกษาจังหวัดสระแก้ว วันที่ 4 สิงหาคม 2557

ณ วิทยาลัยชุมชนสระแก้ว ต.ท่าเกษม อ.เมืองสระแก้ว จ.สระแก้ว

ข้อเสนอที่ 4 จัดตั้ง “เวทีสภาองค์กรในวิถีชุมชน” บนพื้นฐานประชาธิปไตยในวิถีชุมชน

เนื่องจากสังคมปัจจุบันมีความความขัดแย้งทุกระดับ ส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการแสวงหาอำนาจและการใช้อำนาจทางการเมืองเป็นสำคัญทำให้คนในชาติเกิดความแตกแยก สถาบันสร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้และวิถีชุมชน “จันทวงษ์” (2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางสร้างความปรองดอง บนพื้นฐานประชาธิปไตยในวิถีชุมชน กรณีศึกษา: ชุมชนบ้านหนองผูกเต่า ตำบลศาลาลำดวน อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ผลการศึกษา พบว่า แนวทางสร้างความปรองดอง บนพื้นฐานประชาธิปไตยในวิถีชุมชน รูปแบบ “เวทีสภาองค์กรในวิถีชุมชน” คนในชุมชนมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การค้นหาแกนนำ การจำแนกประชาชนเป็นกลุ่ม องค์กร การเสนอประเด็น

ปัญหาและความต้องการ การบูรณาการความต้องการของชุมชนกับนโยบายของรัฐ กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ กลยุทธ์และแผนงานกิจกรรม/โครงการ การพิจารณางบประมาณ และการมอบหมายสั่งการตามแผนงานกิจกรรม ทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้การพัฒนาตนเอง การพึ่งตนเอง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีส่วนร่วมใช้อำนาจในการพัฒนาท้องถิ่นของตนด้วยตนเอง มีความพึงพอใจและภาคภูมิใจที่ได้มีโอกาสเข้าถึงอำนาจและใช้อำนาจบนพื้นฐานความเท่าเทียมของคนในชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการกระจายอำนาจสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างสมบูรณ์ ผลเกิดขึ้น คือ ความขัดแย้งที่เคยมีในชุมชนหายไป สังคมสงบสุข เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญา โดยมีโครงสร้างเชิงกลไกและกระบวนการดังแผนภาพ

ที่มา : เวทีวิพากษ์ข้อเสนอแนวทางการปฏิรูปการศึกษาจังหวัดสระแก้ว วันที่ 4 สิงหาคม 2557
ณ วิทยาลัยชุมชนสระแก้ว ต.ท่าเกษม อ.เมืองสระแก้ว จ.สระแก้ว

ขั้นตอนการดำเนินการ มีดังนี้

ขั้นที่ 1 ค้นหาผู้นำพลังอำนาจในท้องถิ่น 5 พลัง (โกลด จันทวงษ์, 2553, หน้า 37) ดังนี้

1.1 พลังอำนาจทางความเชื่อและจิตวิญญาณ (Spirit Empowerment) ได้แก่ ผู้นำศาสนา

1.2 พลังอำนาจทางความรู้ (Knowledge Empowerment) ได้แก่ ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการที่มีความรู้เกี่ยวกับชุมชนและอยู่ในชุมชน

1.3 พลังอำนาจตามกฎหมาย (Law Empowerment) ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์กรปกครองท้องถิ่น ผู้นำกลุ่มอาชีพ องค์กรตามกฎหมาย และองค์กรของชุมชน

1.4 พลังอำนาจทางภูมิปัญญาท้องถิ่น (Wisdom Empowerment) ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้รู้หรือผู้ที่มีประสบการณ์และประสบความสำเร็จที่อยู่ในชุมชน

1.5 กลุ่มพลังอำนาจใหม่ (New Empowerment)

ได้แก่ กลุ่มเด็กและเยาวชน

ขั้นที่ 2 จำแนกประชาชนตามลักษณะการดำรงชีพในวิถีชุมชนและอาชีพ ออกเป็นกลุ่ม/องค์กรชุมชน เพื่อเข้าไปเป็นสมาชิกในสภาองค์กรกลุ่มๆ ละ 3 คน สมาชิกสามารถปรับเปลี่ยนหมุนเวียนเข้าสภาได้ทุกคนตามกรอบที่กำหนด

ขั้นที่ 3 ผู้นำพลังอำนาจ ทั้ง 5 พลัง ดำเนินการจัดเวที “สภาองค์กรในวิถีชุมชน” ทุกเดือนหรือตามข้อตกลงของสภา การเลือกผู้นำในการเสวนา การค้นหาประเด็น การเสวนาเป็นไปตามความต้องการของชุมชน

ขั้นที่ 4 การเลือกผู้นำมาทำหน้าที่แทน (ผู้อาสาทำหน้าที่แทน) เมื่อได้ยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาหมู่บ้านแล้ว รับสมัครผู้สนใจเข้ามาทำหน้าที่แทน เพื่อเป็นผู้นำแผนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ โดยความร่วมมือขององค์กรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกระบวนการค้นหาผู้นำเป็นไปตามข้อตกลงในสภา เช่น สมัครด้วยตนเอง หรือมีผู้เสนอชื่อ

สมาชิกทุกครัวเรือนจะเป็นผู้เลือก อาจใช้วิธีการลงคะแนน การจับฉลากก็ได้ โดยทุกคนมีโอกาสด้วยความเสมอภาค และมีระยะเวลาการอยู่ในตำแหน่งตามกำหนด

ขั้นที่ 5 ผู้นำที่เข้ามาทำหน้าที่แทน เมื่อดำเนินกิจกรรมตามแผนงานแล้วให้มีการรายงานผลการดำเนินงานต่อ “สภาองค์กรในวิถีชุมชน” ทุกเดือน โดยสภาจะทำหน้าที่ตรวจสอบผลงาน/กิจกรรมโดยสาธารณะเต็มสภา เพื่อให้การทำงานของผู้นำมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการทำงานมีประสิทธิภาพ

ปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จ

สภาองค์กรในวิถีชุมชน เป็นเวทีชาวบ้านที่เป็นประชาธิปไตยบนพื้นฐานความเสมอภาค และความเท่าเทียมของคนในชุมชน โดยมีปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จ ดังนี้

1. การนำพลังอำนาจที่มีอยู่ในบริบทของชุมชน มาสร้างพลังอำนาจท้องถิ่น (Local Empowerment) ทำให้ทุกคนในชุมชนให้ความร่วมมือด้วยความเต็มใจ

2. เป็นการกระจายอำนาจที่สร้างควมมีโอกาและความเสมอภาคของคนในชุมชนทุกคน ตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับวิถีสังคมไทยกับสภาวะปัจจุบันที่ทุกคนควรเรียนรู้ และต่อสู้เพื่ออยู่อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในระบบทุนนิยมของกระแสโลก

3. เป็นการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของ “ผู้นำ” จากผู้นำเชิงอำนาจตามโครงสร้างแบบรวมศูนย์ เป็น “ผู้นำยุทธศาสตร์สู่ภาคปฏิบัติ” ที่ปราศจากการแย่งชิงอำนาจและผลประโยชน์ เนื่องจากผู้นำได้เรียนรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน มีผู้นำตามค่านิยมใหม่ ที่ตรงตาม “คุณลักษณะประชาธิปไตย” เกิดขึ้นในชุมชนจำนวนมาก และ “มีภาวะความเป็นผู้นำ” อย่างแท้จริง

4. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้ได้ยุทธศาสตร์ตามความต้องการที่สอดคล้องกับนโยบายภาครัฐ และมีทิศทางเดียวกัน คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด วางแผน รับผิดชอบ และได้ผลประโยชน์ร่วมกันบนพื้นฐานการตรวจสอบแบบเสริมพลังโดยสาธารณะ

5. ส่งเสริมทักษะพื้นฐานความเป็นประชาธิปไตย เช่น ทักษะการเป็นผู้ฟัง การพูดที่เคารพในศักดิ์ศรีซึ่งกันและกัน ความเป็นชุมชนเดียวกัน

ผลของความสำเร็จ

การปฏิรูปประเทศไทยกรณีศึกษา “เวทีสภาองค์กรในวิถีชุมชน” ขั้นที่ 5 ในรัฐธรรมนูญนี้ จะเป็นกลไกที่สำคัญ ในการพลิกฟื้นกลไกและกระบวนการเชิงโครงสร้างอำนาจได้อย่าง “สมดุล” โดย “ไม่มีความจำเป็นต้องตั้งองค์กรตรวจสอบ” เพราะกลไกการทำงานได้สำเร็จในกระบวนการอยู่แล้ว เมื่อทุกฝ่ายมีส่วนร่วมตามโอกาส การแข่งขันเพื่อแย่งชิงอำนาจและจัดการผลประโยชน์จะลดลง ดังเช่นชุมชนบ้านหนองผูกเต่าตามผลการศึกษาที่ปรากฏนี้ นอกจากนี้ การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ของการพัฒนาเปลี่ยนค่านิยม “ผู้นำ” ใหม่จะเป็นหนทางก้าวข้าม “ทุจริตคอร์รัปชั่น และความเหลื่อมล้ำในสังคม” เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ สามารถตอบสังคมตามผลการศึกษาของ World economic Forum=WEF ที่กล่าวว่า เงินไม่ใช่ปัจจัยผลสำเร็จในการจัดการศึกษา ดังนั้น การปฏิรูปประเทศไทยผ่านกลไกรัฐธรรมนูญ คือ “การปฏิรูปการศึกษา” นั่นเอง

นี่คือ “นวัตกรรมใหม่” ในการพัฒนาประชาธิปไตย” อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข แล้วท่านคิดว่ารัฐธรรมนูญของไทยควรเป็นอย่างไร ?

เอกสารอ้างอิง

- การวิจัยแห่งชาติ. (2557). รายงานการวิจัยเรื่องเด็กติดเกมส์. เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/Science/ViewNews.aspx?NewsID=9490000140247>.
- โกลม จันทวงษ์. (2553). การเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษาในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน. คุยฎีนิพนธ์ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- คณะรักษาความสงบแห่งชาติ. (2557). ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 1/2557. เข้าถึงได้จาก http://library2.parliament.go.th/giventake/content_ncpo/ncpo-annouce1.pdf.
- จาตุรนต์ ฉายแสง. (2557). การอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ระดับ ป. 3 ป. 6 สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน. เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9560000120590>.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2554). แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.
- ณรงค์ชัย อัครเศรณี. (2555). กระตุกต่อมคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ: แบรินด์เอง.
- เป็รื่อง กิจรัตน์ภร. (2556). ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา. เข้าถึงได้จาก http://www.google.co.th/search?hl=th&source=hp&q=การเหลื่อมล้ำการศึกษา &gbv=2&oq=การเหลื่อมล้ำการศึกษา&gs_l=heirloom-
- ภาวิช ทองโรจน์. (2557). เปรียบเทียบดัชนีคุณภาพการศึกษาประเทศสมาชิกอาเซียน. เข้าถึงได้จาก http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf.
- มูลนิธิพระดาบส. (2553). คำพ่อสอน: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ.
- วิทยากร เชียงกูล. (2557). ปัดกวาดประเทศไทย ก้าวอย่างอึกยาวไกล. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บ้านพระอาทิตย์.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2556). คนไทยไม่มีใครทำร้ายก็ตายเอง. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธ์.
- สถาบันสร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้และวิถีชุมชน. (2553). การสร้างความปรองดองบนพื้นฐานประชาธิปไตยในวิถีชุมชน กรณีศึกษา: สภามัคคุเทศก์ในวิถีชุมชนบ้านหนองผูกเต่า. สระแก้ว: สถาบันสร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้และวิถีชุมชน.
- สำนักงานที่ปรึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี วอชิงตัน. (2557). ในปี 2020 สังคมโลกเตรียมรับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างไร. เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/campus/viewnews.aspx?NewsID=9560000120021>.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2556). รายงานการสำรวจหนัภาคครัวเรือนในปี พ.ศ.2556. เข้าถึงได้จาก <http://www.oknation.net2blog/meeboo/2014/11/12/entry-1>.
- สุเมธ เข้มมนุ่น. (2556). ปัญญาถิ่นถิ่นเมือง. เข้าถึงได้จาก <http://education.kapook.com/view19993.html>.
- สุดใจ พรหมเกิด. (2557). การอ่านไม่ออก. วันที่ค้นข้อมูล 10 ตุลาคม 2557 เข้าถึงได้จาก http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1381117402&grpId=03&catid=03.
- สุรพล พยอมแย้ม. (2556). จิตวิทยาในงานชุมชน. กรุงเทพฯ: บางกอก-คอมเทค อินเตอร์เทรต.

สุรินทร์ พิศสุวรรณ. (2557). *ปัญหาการศึกษาไทย*. เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/notes/somkiat-onwimon/คำแถลงจาก-ดร-สุรินทร์-พิศสุวรรณ-เรื่องปัญหาการศึกษาไทย-กับ-การด้อยขีดความสามารถ/714285441918749>.

เสรี พงศ์พิศ. (2550). *เศรษฐกิจพอเพียง เกิดได้ถ้าใจปรารถนา*. กรุงเทพฯ: พลังปัญญา.

องค์กรเพื่อความโปร่งใสในประเทศไทย, มูลนิธิ. (2557). *ดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชันประจำปี พ.ศ. 2557*. เข้าถึงได้จาก <http://www.transparency-thailand.org/thai/index.php/2014-11-24-03-07-28/2014-11-24-03-09-45/346-2557>.

องค์กรภาคีเครือข่ายพัฒนาประเทศไทย. (2557). *การปฏิรูปประเทศไทย กรณีศึกษา: แนวทางการปฏิรูปจังหวัดสระแก้ว*. สระแก้ว: องค์กรภาคีเครือข่ายพัฒนาประเทศไทย.

อรุณศรี จิตต์แจ่ม. (2553). *All for Education: เมื่อมหาวิทยาลัยก้าวไปพร้อมกับโรงเรียน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา. (2553). *เปิดความคิด ชีวิตอัจฉริยะ*. กรุงเทพฯ: พรีเมียด.

อุษณีย์ อนุรุทธิ์วงศ์. (2557). *ปัญหาการศึกษาไทย*. เข้าถึงได้จาก http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1381117402&grpid=03&catid=03.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2554). *บูรพาภิวัตน์: ภูมิรัฐศาสตร์และเศรษฐกิจโลกใหม่*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพธุรกิจ.